

Андріанна Баліда,
викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Ужгородського національного університету

Василь Лемак,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права Ужгородського
національного університету

УДК 342.723

Позитивні зобов'язання держави в контексті розуміння прав людини

Позитивні зобов'язання держави як категорія і як наукова проблема належить до найбільш нерозроблених, відтак, пов'язана з найбільшою кількістю емпірично не підтверджених тез і висновків. Актуальність продовження вивчення цього питання має неабиякий практичний інтерес в контексті судової практики, зокрема, необхідності забезпечення послідовності (єдності) практики Конституційного Суду України з відповідних питань.

Слід підкреслити, що в Україні дослідження «позитивних зобов'язань» держави в контексті захисту прав людини роблять лише перші кроки. Серед найбільш ґрунтовних наукових праць у цьому напрямі не-

обхідно назвати праці Г.Христової [1; 2; 3] та С. Шевчука [4; 5].

Метою цієї статті є аналіз сутності позитивних зобов'язань держави в контексті забезпечення державою прав людини, незалежно від їх спрямування.

Проблема позитивних зобов'язань держави містить чимало поширених тез, які на сьогодні складно піддаються перевірці. Розглянемо основні з них.

1. Чи стосуються позитивні зобов'язання лише соціальних прав? Яскравим прикладом хибного погляду є матеріал з англійської версії енциклопедії «Вікіпедії» з цього питання: «Позитивні зобов'язання в галузі прав

людини означають зобов'язання держави брати участь у діяльності щодо забезпечення ефективного здійснення основних прав, на відміну від класичного негативного зобов'язання просто утримуватися від порушень прав людини. Класичні права людини, такі як право на життя або свободу вираження думок, сформульовані або розуміються як заборона для держави діяти способом, який би порушив ці права. Таким чином, вони мають на увазі зобов'язання для держави не вбивати, або зобов'язання для держави не вводити цензуру для преси. Сучасні або соціальні права, з іншого боку, мають на увазі зобов'язання для держави стати активною, наприклад, для забезпечення прав громадян на освіту або зайнятості шляхом будівництва шкіл і підтримки здорової економіки. Такі соціальні права, як правило, більш важко реалізувати на практиці...» [6]. З наведеного можна зрозуміти, принаймні, що в державі, з одного боку, є «позитивні зобов'язання» і, з іншого боку, є «класичні негативні зобов'язання». По-друге, соціальні права «вимагають» позитивних зобов'язань, тобто необхідності для держави «стати активною», хоча нічого подібного щодо «класичних» прав не відзначається. Йдеться про дискурс розуміння «позитивних зобов'язань», їхнього призначення та, зрештою, розуміння прав людини.

Висловлюємо точку зору, що такий підхід не підкріплюється достатніми аргументами.

Після Другої світової війни, наприклад, у Сполученому Королівстві позитивні зобов'язання держави для забезпечення добробуту людей знаходилися в руслі політики держави соціальної держави (загального добробуту) і не сприймалися в межах дискурсу прав людини. Такий підхід було підтверджено і в Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – ЄКПЛ), яка в первинній редакції акцентувала увагу на громадянських і політичних правах. Цей підхід передбачав, зокрема, установлену позицію, що громадянські і полі-

тичні права є зобов'язаннями «утримання від певних дій», стримуючи державу від втручання до індивідуальних свобод, не накладаючи при цьому на неї позитивних зобов'язань. Вважалося також, що громадянські і політичні права вважаються більш придатними для судового захисту. В такий спосіб проводилася жорстка межа між негативними і позитивними зобов'язаннями держави та, відповідно, демаркація між громадянськими і політичними правами, з одного боку, та соціально-економічними правами, з іншого боку [7].

Однак, ситуація змінилася після схвалення Акту про права людини 1998 р. в Сполученому Королівстві, відколи суди стали безпосередньо застосовувати ЄКПЛ. У 2005 р. у справі «Адам і Лімбуела проти Державного секретаря міністерства внутрішніх справ» (рішення Палати лордів 3 листопада 2005 р.) зміна англійського тренду проявилася сповна в цьому питанні. До Палати лордів (на той час – вища судова інстанція) звернулися особи, які прибули до Великої Британії, шукаючи притулку і яким було відмовлено у підтримці з боку державного секретаря міністерства внутрішніх справ. Відмова від підтримки призвела до ризику позбавлення їх можливостей щодо ночівлі та харчування. Відповідач, Державний секретар вказаного міністерства, відмовився надати підтримку відповідно до статті 55 закону про громадянство, імміграцію та надання притулку 2002 року (далі «Закон») щодо розміщення таких осіб. Важливо завважити, що заявники на час розгляду їх заяви про притулок були позбавлені можливості легально працювати. Судові лорди вказали в рішенні, що злидні, жорсткі погодні умови, а також поганий стан одного із заявників в умовах ночівлі в суворих умовах призвело би до неминучих психологічних наслідків. Заявник, як і раніше, будучи позбавленим даху і їжі, змушений буде тинятися навколо Лондона, що оцінюється як «нелюдське або таке, що принижує людську гідність, пово-

дження» (стаття 3 ЄКПЛ). Судові лорди відкинули аргумент іншої сторони, мовляв, «якщо він це зробить, то всі волоцюги на вулицях сучасної Великобританії зроблять це також», та ухвалили – особи, які шукають притулку, «можуть отримати підтримку відповідно до статті 55 Закону, якщо вони можуть довести, що нездатність забезпечити підтримку піддасть їх реальному ризику бідності» [8]. Значимість цієї справи полягає у визнанні з боку Палати лордів Великобританії того, що нездатність держави забезпечити соціальну підтримку, яка піддає індивіда до реального ризику стати знедоленим за певних обставин є «нелюдським і принижуючим гідність поводженням», а, отже, порушує статтю 3 ЄКПЛ.

Цей приклад є цікавим у тому плані, як громадянські і політичні права можуть бути використані в якості основи для пред'явлення претензії для забезпечення дотримання соціальних прав. Палата лордів одностайно встановила – для того, щоб уникнути порушення статті 3 ЄКПЛ, Державний секретар був зобов'язаний надати підтримку – тобто на державу було покладено позитивне зобов'язання для захисту статті 3 ЄКПЛ.

2. Чи забезпечені позитивні зобов'язання держави юридичними гарантіями, передовсім судом – так само, як і негативні?

Відповідь буде вочевидь складнішою за попередні. Можливою є ситуація, коли в сфері соціальних прав має місце заперечення певних позитивних зобов'язань держави, особливо щодо їх забезпечення засобами судового захисту – якщо таке застереження закріплено в Конституції. Так, наприклад, у статті 45 Конституції Ірландії 1937 р. зазначено, що «принципи соціальної політики, установлені в цій статті, призначені бути загальним керівництвом для Парламенту. Застосування цих принципів від час розробки законів є справою виключно Парламенту і не підлягає компетенції жодного з судів згідно з будь-яким приписом Кон-

ституції». Угорщина пішла іншим шляхом, але в цьому ж напрямі – Основний закон 2011 р. заборонив Конституційному суду розглядати на предмет конституційності закони, окрім тих, які стосуються деяких класичних прав. Іншими словами, позитивні зобов'язання держави у сфері соціальних прав «виведені» за межі судового контролю на предмет конституційності.

Такі підходи є вкрай рідкісними, однак, і в цьому випадку річ не йде про загалом позитивні зобов'язання держави, а лише про її компетенцію щодо розподілу компетенції між «гілками влади». Справді, нерідко точаться дискусії з приводу того, на кого (політичні власті чи суд) покладається позитивний обов'язок від імені держави і, по-суті, цей спір є пошуком балансу між гілками влади.

Окрім того, позитивні зобов'язання держави соціального спрямування ставляться під сумнів з огляду на їх можливість бути в межах предмету судової юрисдикції зважаючи на нечіткість їх формулювань у вигляді цілей або принципів. Однак, насправді, принципи права і в інших напрямках нерідко також не відзначаються чіткістю, створюючи поле для судової правотворчості. Наприклад, формулювання «ніхто не може бути позбавлений життя» (схожі формулювання в тексті Конституції України і в тексті ЄКПЛ), як наповнення «права на життя», не проявляє низки конкретизованих сутнісних ознак і цілком не розкриває змісту позитивних зобов'язань держави. Йдеться і про відповідне законодавство, і про прямі заходи захисту фізичної особи і головне – про необхідність проведення незалежного і неупередженого офіційного розслідування, яке б відповідало мінімальним стандартам ефективності. Такі «більш розгорнуті» вимоги впливають уже з судової практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

3. Чи є позитивні зобов'язання демаркуючою межею між соціальними правами, з одного боку, і грома-

дяньськими й політичними правами, з іншого боку?

Передовсім слід підкреслити, що сама ідея розмежування прав людини на групи (види, «покоління») є інтелектуальною конструкцією, яка багато в чому не підтверджується емпірично і логічно. Вище нами вже було продемонстровано зв'язок права на соціальну підтримку з можливим порушенням статті 3 ЄКПЛ в аспекті «нелюдського і такого, що принижує гідність» поводження. Оцей зв'язок вочевидь є більш широким: наприклад, право на працю є нічим іншим як спеціалізованим проявом свободи людини. Навпаки, якщо стати на позицію визнання єдності всіх груп прав людини (соціальних і так званих «класичних»), то це призведе до висновку, що всі права, незалежно від їх природи, можуть призвести до покладення на державу не лише негативних, а також і позитивних зобов'язань. Як підмітила Сандра Фрідмен (Sandra Fredman), навіть право на справедливий судовий розгляд (квінтесенція громадянських прав) вимагає від держави забезпечити адекватну судову систему. Тому, на її думку, більш корисно зосередитися на характері зобов'язання, породженого різними правами, ніж на спробі дистанціювати їх одне від одного. Як громадянські та політичні права, так і соціальні права призводять до таких зобов'язань: 1) перший обов'язок – держава не повинна втручатися до індивідуальних свобод; 2) другий обов'язок – держава повинна захищати людей від інших осіб; 3) третій обов'язок – сприяти або надавати підтримку для фізичних осіб. Так, наприклад, стаття 2 ЄКПЛ (право на життя) зобов'язує державу на більше, ніж лише утримуватися від діяльності, яка свавільно позбавляє людей життя, вона також накладає на неї обов'язок ввести в дію ефективні положення кримінального законодавства для запобігання вчинення злочинів проти особи. Однак, стаття 3 Конвенції може накладати ще одне зобов'язання на публічні власті – вжити за-

ходів щодо захисту особи, чиє життя знаходиться в небезпеці від злочинних посягань. Таке тлумачення статті 3 Конвенції говорить про позитивні зобов'язання в другому і третьому випадку [7].

Відтак, слід визнати, здійснення всіх груп прав людини залежить від інституційних гарантій – права на доступ до справедливого суду або ж права на ефективний правовий засіб – створення яких потребує організаційної діяльності активного характеру, тобто здійснення «позитивних зобов'язань». Звісно, підтримання цих інституційних систем вимагає і діяльності, і виділення фінансових коштів.

ЄСПЛ поступово виробив доктрину позитивних зобов'язань держави. Згідно неї першою характеристикою позитивних зобов'язань держави є схвалення необхідних заходів, які на практиці вимагаються від національних публічних властей для захисту права, точніше вживання необхідних заходів для захисту права, зокрема, схвалити розумні і відповідні заходи з метою захисту прав індивідів. Такі заходи можуть бути правовими, коли держава встановлює юридичні санкції для фізичних осіб, які порушують права людини, однак, вони можуть складатися і з практичних заходів. Перешкода як факт може порушувати права людини, встановлені Конвенцією, так само як і юридична перешкода (наприклад, неврегулювання певного питання). Усунення таких перешкод вимагає здійснення державою позитивних зобов'язань [9, р. 6 – 8].

4. Чи є позитивні зобов'язання абсолютно відмінними від негативних зобов'язань держави чи «додатковими» (доповнюючими) до них? Зазвичай вважається, що позитивні і негативні зобов'язання є абсолютно відмінними, більше того – вважається, що позитивні зобов'язання є додатковими до негативних. Практика ЄСПЛ неоднозначно окреслила позицію Суду з цього питання, запропонувавши, по суті, «третій підхід», який у рішенні в справі «Пла і П'юнсерно проти Андорри» (2004 р.) проявився в такий

спосіб: «Власті Андори не можуть бути притягнуті до відповідальності за будь-яке втручання до приватного і сімейного життя заявників більше, ніж держава Андора може бути притягнута до відповідальності за порушення будь-якого позитивного зобов'язання щодо забезпечення ефективної поваги до сімейного життя». Іншими словами, йдеться про загальний тип порушення Конвенції, який не «вписується» в схему, яка вимагає відмову від одного з наведених видів зобов'язання. Слід погодитися, що кожне порушення Конвенції може бути результатом недотримання з боку держави зобов'язання, яке може бути тільки позитивним, або водночас і позитивним, і негативним [9, р. 10-11].

Англійський учений Генрі Шю (Henry Shue) обґрунтував заперечення дихотомії «позитивні» – «негативні» зобов'язання держави [10]. На його думку, існують три види обов'язків, покликаних зробити право людини ефективним: 1) обов'язок, спрямований на уникнення позбавлення людини певної необхідної умови; 2) обов'язок щодо захисту людини від позбавлення необхідної умови; 3) обов'язок щодо допомоги їм у випадку позбавлення необхідної умови. Ці три обов'язки характерні для гарантування прав людини обох блоків: громадянських і політичних та соціальних і економічних [Див:11].

Проблема розуміння сутності і окреслення меж позитивних зобов'язань держави постала і в практиці ЄСПЛ. Як уже було відзначено, хоча текст Конвенції акцентує на громадянських і політичних правах, практика Суду засвідчила розуміння ним значення позитивних зобов'язань держави. Слід погодитися, що загальною юридичною підставою позитивних зобов'язань держави в межах європейської системи правозахисту виступає стаття 1 «Зобов'язання поважати права людини» Конвенції, в якій прямо вказується, що держава гарантує кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи,

передбачені Конвенцією. Практика Європейського суду свідчить, що ця стаття виступає не просто «наріжним каменем» всієї конвенціональної системи, а самостійним джерелом загальних зобов'язань держави в галузі прав людини, у тому числі юридичною підставою позитивних зобов'язань [12, с. 37].

Варто навести приклад рішення ЄСПЛ у справі «Осман проти Сполученого Королівства» (1998 р.), в якому заявники скаржилися на те, що держава не забезпечила захисту права на життя для другого заявника та його покійного батька. На сторінці 305 рішення відзначається (підкреслення наше – автори):

«115. Суд зазначає, що перше речення статті 2 (1) зобов'язує державу не лише утримуватися від умисного та незаконного позбавлення життя, а й уживати відповідних заходів для захисту життя тих, хто перебуває під її юрисдикцією. Сторони погоджуються з тим, що зобов'язання держави у цьому відношенні виходить за межі її основного обов'язку із захисту права на життя, що забезпечується запровадженням ефективних кримінально-правових норм, які стримують від вчинення правопорушень проти особи за допомогою правоохоронного механізму, призначеного для запобігання порушенню таких норм, припинення цих порушень та покарання за них. Таким чином, присутні в Суді погодилися з тим, що зі статті 2 Конвенції, за певних чітко визначених обставин, може також випливати позитивний обов'язок органів влади вживати превентивних оперативних заходів із захисту людини, життю якої загрожують кримінальні дії з боку іншої особи. Межі такого зобов'язання є предметом спору між сторонами...».

В одному із узагальнень своєї практики ЄСПЛ прийшов до висновку про наявність певних критеріїв, які ставляться до позитивних зобов'язань держави, зокрема: а) необхідно стежити за дотриманням справедливого балансу між інтересами суспільства в

цілому і інтересів приватної особи; б) обсяг зобов'язань залежить від ситуації, яка склалася в кожній із держав-учасників Конвенції, від складностей, які постають при управлінні сучасним суспільством, а також від вибору необхідних пріоритетів та використання у зв'язку з цим ресурсів; в) зобов'язання не слід тлумачити в такий спосіб, щоби накладати на органи державної влади вирішення нездійснених або невиправдано складних завдань (рішення у справі «Ріс проти Сполученого Королівства», § 37) [13].

5. Які види позитивних зобов'язань держави? ЄСПЛ провів різницю між основними зобов'язаннями сутнісного (субстанційного, матеріального) характеру і процедурними. Критерій відмінності між ними проведений на підставі очікувань від держави. Сутнісні зобов'язання – це основні заходи, які необхідні з боку держави для повного здійснення гарантованих прав людини, наприклад, встановлення державою відповідних правил, які регулюють втручання з боку поліції, або правил, які забороняють жорстоке поводження або примусову працю тощо. Процедурні зобов'язання полягають у встановленні державою внутрішніх процедур, які спрямовані на забезпечення більш ефективного захисту осіб, яке вимагає в кінцевому рахунку достатніх засобів для порушених прав людини. Процедурні зобов'язання створюють тло, на якому певні особи, права яких порушені, наділені також правом на ефективне розслідування в широкому контексті. Наприклад, йдеться про обов'язок держави прийняти кримінальне законодавство, яке є одночасно переконливим, ефективним та доступним. На практиці, звісно, нерідко йдеться про комбінацію обох видів позитивних зобов'язань. У справі «Таніш та інші проти Туреччини» (про ефективність розслідування зникнення людини) найбільш повно проявилася поєднання цієї комбінації: ЄСПЛ встановив, що недоліки судової системи призвели до порушення матеріального права

(право на життя) і недотримання процедурного зобов'язання (права на ефективний правовий засіб). [9, р. 16 – 17].

Система позитивних зобов'язань сучасної держави (замість висновків). На нашу думку, дихотомія «позитивних» і «негативних» зобов'язань держав у сфері прав людини не відповідає сучасним уявленням щодо зобов'язань держави у сфері гарантування прав людини. У назві статті 1 Конвенції вживається інший підхід і інша юридична конструкція – «гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені Конвенцією». Зобов'язання «гарантувати» охоплює обидва види обов'язків держави – і негативні, і позитивні.

Попри вільний вибір конкретних засобів, у державі, заснованій на верховенстві права, пропонуємо наступне бачення сукупності позитивних зобов'язань держави в сфері прав людини:

1. Створення законодавства. Річ іде про законодавство, яке би втілювало принципи права та спеціалізовані норми національних конституцій та Конвенції, які гарантують права людини, в тому числі:

проведення принципу недискримінації, заборону дискримінації;

встановлення порядку здійснення окремих прав людини, меж такого здійснення, чітко окресливши суспільні цілі їх обмеження та інші критерії обмеження;

встановлення засобів ефективного правового захисту, в тому числі процедур для оскарження рішень і дій органів публічної влади;

встановлення відповідальності за порушення прав людини, тобто конкретних санкцій кримінально-правового або адміністративного характеру.

2. Усунення «правових перешкод» у законодавчому регулюванні в сфері прав людини. Цей напрям діяльності держави полягає, принаймні, в трьох моментах: а) прийняття закону з конкретним предметом у тому випадку, коли це прямо передбачено спеціалізованою нормою конституції чи Конвенції для запобігання ситуа-

ції невизначеності в сфері прав людини. З одного боку, як указав Верховний Суд США, «приватні особи не повинні чекати ухвалення законодавчого рішення, перш ніж звертатися за захистом свого фундаментального права» [14]. Однак, з іншого боку, ситуацію «відсутності законодавчого рішення» в сфері прав людини, за умови прямого покладення такого обов'язку конституцією, слід вважати невиконанням позитивного зобов'язання держави; б) забезпечення верховенства Конституції і Конвенції іншими способами, в тому числі шляхом скасування законодавства, яке не відповідає їх фундаментальним принципам і спеціалізованим нормам; в) забезпечення вимог якості для законодавства, зокрема, його передбачуваності, несуперечності, ясності і доступності.

3. Підтримання інфраструктури правопорядку. Йдеться про заснування законом і забезпечення функціонування органів публічної влади та інших спеціалізованих органів, які наділені повноваженнями в сфері прав людини. Передовсім, мається на увазі створення судів, які відзначаються ознаками в контексті п.1 статті 6 Конвенції (спроможних у розумний строк незалежно і неупереджено вирішити питання про визначення прав і обов'язків або перевірку обґрунтованості звинувачення у вчиненні кримінального правопорушення). ЄСПЛ неодноразово підкреслював «провідне місце права на справедливий суд у демократичному суспільстві» (наприклад, рішення від 9 жовтня 1979 року у справі «Ейрі проти Ірландії»). Окрім судів, річ може йти про заснування інших органів публічної влади, організацій і установ, юрисдикція яких охоплює контроль у сфері прав людини. Навіть у тих випадках, де від публічних властей вимагається забезпечити лише індивідуальні свободи, гарантіями відповідної «стриманості» (тобто, «негативних зобов'язань») виступає забезпечення постійного контролю за таким «стримуванням», який потребує організації

нових інституційних систем (наприклад, прокуратури, поліції).

4. Здійснення державою конкретних адміністративних заходів (адміністративної практики). Річ іде про такі практичні заходи, які покликані гарантувати усталений принцип ЄСПЛ, згідно з яким Конвенція покликана гарантувати не якісь теоретичні або ілюзорні права, а права, які є ефективними на практиці» (рішення ЄСПЛ у справі «Швидка проти України» (2014 р., в тому числі:

заходи щодо припинення порушення прав людини;

реальне відновлення порушеного права людини, в тому числі забезпечення справедливої сатисфакції особі, чий права порушені;

реальне виконання кінцевого судового рішення;

проведення ефективного розслідування порушення прав людини;

застосування інших заходів, які покликані запобігти порушенням гарантованих прав людини. До таких заходів належать також так звані «превентивні захисні заходи» з боку держави, якщо є обґрунтовані дані про загрозу для життя осіб (див. рішення ЄСПЛ у справі «Тагаєва проти Росії»);

фінансування (виділення коштів з бюджету) вищенаведеної адміністративної практики.

5. Вирішення комплексних суспільних проблем, які окреслені ЄСПЛ як «структурні проблеми» певної держави. Йдеться про ситуації, коли порушення «не пов'язані з якимсь поодиноким випадком чи особливим поворотом подій у цій справі, але є наслідком недоліків регуляторної та адміністративної практики органів влади держави» і коли ситуація у певній справі кваліфікується як така, що є «результатом практики, несумісної з положеннями Конвенції», виходом з яких ЄСПЛ вважає необхідність так званих «пілотних рішень». У рішеннях в справі «Іванов проти України» (2009 р.), яка стосувалася невиконання судових рішень, ЄСПЛ указав: «Структурні проблеми, на існування яких Суд

вказує в цій справі, мають широкомасштабний і комплексний характер. Судячи з наявної інформації, вони вимагають здійснення всебічних і комплексних заходів, можливо, законодавчого та адміністративного характеру, із залученням різних національних органів...» (пункт 90).

Список використаних джерел

1. Христова Г. О. Типи позитивних зобов'язань держави щодо прав людини у світлі юриспруденції Страсбурзького суду [Електронний ресурс] / Г. О. Христова // Юрист України. – 2013. – № 2. – С. 11–19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2013_2_4.
2. Христова Г. Позитивні обов'язки держави у сфері протидії дискримінації [Електронний ресурс] / Г. Христова // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 4. – С. 11–20. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/varpu_2013_4_4.
3. Христова Г. О. Доктрина позитивних зобов'язань держави щодо прав людини: основні етапи формування [Електронний ресурс] / Г. О. Христова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 26. – С. 16–32. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2013_26_4.
4. Шевчук С. Концепція позитивних обов'язків держави у практиці Європейського суду з прав людини / С. В. Шевчук // Право України. – 2010. – № 2. – С. 55–64.
5. Шевчук С. В. Судовий захист прав людини: практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С. В. Шевчук. – 3-тє вид. – К. : Реферат, 2010. – 848 с.
6. *Positive obligations*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Positive_obligations.
7. Sandra Fredman. Human rights transformed: Positive duties and positive rights. LEGAL RESEARCH PAPER SERIES. Paper No 38/2006 August 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/www/Downloads/SSRN-id923936.pdf>.
8. *R. (Adam and Limbuela) v. Secretary of State for the Home Department*. Date of the Ruling: Nov 3 2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.asylumlawdatabase.eu/sites/www.asylumlawdatabase.eu/files/aldfiles/UK_072%20Judgment.pdf.
9. *Positive obligations under the European Convention on Human Rights*. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights Jean-Franzois Akandji-Kombe Human rights handbooks, No. 7. – 72 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007ff4d/>.
10. Shue H. Basic Rights: Subsistence, Affluence and US Foreign Policy / H. Shue. – Princeton NJ : Princeton University Press, 1980. – 231 p.
11. Beetham David. What Future for Economic and Social Rights? // Political Studies (1995), XLIII, 41–60.
12. Христова Г. О. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини як новий напрям дослідження у вітчизняній теоретичній юриспруденції / Г. О. Христова // Вісник Академії правових наук України: зб. наук. пр. / Акад. прав. наук України. – X. : Право, 2012. – 2012 р. № 2(69). – С. 30–41.
13. *Позитивные обязательства государств-участников Конвенции по защите журналистов и предотвращению безнаказанности в свете статьи 10*. Отчет по результатам исследования. Совет Европы / Европейский Суд по правам человека, декабрь 2011 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/documents/research_report_article_10_rus.pdf.

14. *West Virginia State Bd. of Educ. v. Barnette*. 319 U.S. 624 (1943) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/319/624/case.html>.

Бадида А. Ю., Лемак В. В. Позитивні зобов'язання держави в контексті розуміння прав людини

Стаття присвячена аналізу поняття «позитивних зобов'язань» держави в контексті розуміння прав людини. Особливу увагу приділено аналізу Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини та практиці Європейського Суду з прав людини. Попри вільний вибір конкретних засобів, у державі, заснованій на верховенстві права, запропоновано бачення сукупності позитивних зобов'язань держави в сфері прав людини, яке передбачає, зокрема: 1) створення законодавства, яке би втілювало принципи права та спеціалізовані норми національних конституцій та Європейської конвенції з прав людини; 2) усунення «правових перешкод» у законодавчому регулюванні в сфері прав людини; 3) підтримання інфраструктури правопорядку.

Ключові слова: держава, позитивні зобов'язання, права людини, Європейська конвенція з прав людини, Європейський суд з прав людини.

Бадида А. Ю., Лемак В. В. Позитивные обязательства государства в контексте понимания прав человека

Статья посвящена анализу понятия «позитивных обязательств» государства в контексте понимания прав человека. Особое внимание уделено анализу Конвенции о защите прав и основных свобод человека, а также практике Европейского Суда по правам человека. Несмотря на свободный выбор конкретных средств в государстве, основанном на верховенстве права, предложено схему совокупности позитивных обязательств государства в области прав человека, которая предусматривает, в частности: 1) создание законодательства, которое бы воплощало принципы права и специализированные нормы национальных конституций и Европейской конвенции по правам человека; 2) устранение «правовых препятствий» в законодательном регулировании в области прав человека; 3) поддержание инфраструктуры правопорядка.

Ключевые слова: государство, позитивные обязательства, права человека, Европейская конвенция по правам человека, Европейский суд по правам человека.

Badyda A., Lemak V. State's positive obligations in the context of the understanding of human rights.

This article was created in order to analyze the concept of state's «positive obligations» in the context of the understanding of human rights. Particular attention was paid to the analysis of the Convention on Human Rights, Fundamental Freedoms and the practice of the European Court of Human Rights.

Despite the fact that state, which is built on the rule of law, has specific attitudes to the human rights, this article is offering different ways of achievement the positive obligations for the state in the field of human rights : 1) creation of legislation which would have unified principles of law, special norms of national constitutions and the European Convention on Human Rights; 2) elimination of «legal obstacles» in legislative regulation in the field of human rights; 3) maintenance of the law infrastructure.

Key words: state, positive obligations, Human Rights, the European Convention on Human Rights, the European Court of Human Rights.